
El tercer capítulo está dedicado a la relación entre patrones entonativos fonológicos y diferencias dialectales; Sousa analiza una misma oración pronunciada como declarativa e interrogativa por cuatro hablantes peninsulares de diferentes procedencias (Sevilla, Barcelona, Pamplona y Madrid) y por siete hispanoamericanos (respectivamente de Buenos Aires, Bogotá, Ciudad de México, San Juan de Puerto Rico, Caracas, La Habana y Lima). Según el autor la diferencia dialectal puede ser fonológica (distintos elementos subyacentes), fonética (diferente implementación de las mismas formas) o de distribución (los elementos subyacentes son los mismos pero con posiciones diferentes). Compara también las realizaciones de preguntas pronominales, pero en este caso las oraciones analizadas son diferentes para cada hablante. Los resultados le permiten afirmar que las diferencias de entonación que para un oyente pueden parecer muy grandes son en realidad consecuencia de una desigualdad en la implementación fonética o en la distribución de los tonos. Por otro lado los grandes puntos de contacto observables entre realizaciones peninsulares e hispanoamericanas le permiten refutar la teoría según la cual la característica entonación de estas últimas no es debida a influencia de un sustrato indígena, como apuntan varios autores.

El autor termina con un capítulo en el cual ofrece un resumen de los principales puntos tratados y aporta un listado bibliográfico donde están recogido las obras más representativas de los estudios entonativos tanto generales como españoles.

El libro de Juan Manuel Sousa ofrece al lector un excelente compendio de las diferentes teorías y métodos de trabajo a partir de datos fonéticos suprasegmentales. La descripción fonológica que propone es además una óptima base para trabajos comparativos tanto en el ámbito de la dialectología como para adentrarse en el poco estudiado campo de la expresión de las emociones.

Valeria Salcioli Guidi
EFE XI, 2001, pp.243-245

DANIEL RECASENS i Ma. DOLORS PALLARÈS (2001): *De la fonètica a la fonologia. Les consonants i assimilacions consonàntiques en català*, Barcelona, Ariel Practicum, Ariel.

El llibre que tenim a les mans s'insereix en la tendència, relativament recent, d'encetar el camí de superació de la divisió tradicional entre la fonètica i la

fonologia ja des del seu suggerent títol. Aquest interès és especialment evident des de les teories de la fonologia articulatòria d'una banda iniciada als anys vuitanta per Browman i Goldstein i, de l'altra, des de diversos treballs sobre fonètica experimental articulatòria, és el cas del llibre que ens ocupa. La intenció dels autors es fa explícita a la primera línia del preàmbul: «*Aquest llibre és una contribució al coneixement de la base fonètica dels processos fonològics*» (p.7). El subtítol que el segueix anuncia que concretarà aquest anhel a través de la llengua catalana.

De la fonètica a la fonologia es presenta al lector dividit formalment en dues grans parts, la segona aproximadament amb el doble d'extensió que la primera. La primera la constitueix el propi treball que segueix l'ordre d'exposició científica escrupolosament: «introducció, mètode, resultats, discussió i bibliografia». La segona part la formen els gràfics i taules de dades analitzats al cos del treball de la primera part. Aquest apèndix, per la seva banda, està desdoblant en dos: l'apèndix 1 fa referència a les «consonants intervocàliques» i l'apèndix 2, en canvi, a les «seqüències consonàntiques».

Al primer capítol, *introducció*, la part més interessant és la que conté el punt «*1.2 Processos*» en la qual s'exposa la proposta teòrica fonamental dels autors que consisteix a interpretar els processos d'adaptació lingual entre consonants en contacte no de manera bipartita (processos assimilatoris i no assimilatoris) sino tripartita (processos coarticulatoris, assimilatoris i de mescla gestual). La proposta teòrica sembla encertada però caldria arrodonir-la més ja que queda una mica confosa la definició dels processos assimilatoris perquè la indeterminació temporal que conté la pròpia definició («*durant tota o bona part de la durada de...*» p.15) xoca amb el fet de tractar-se d'un procés categòric i no gradual, segons els autors, la qual cosa fa que en alguns casos sigui difícil distingir-los dels processos coarticulatoris, de caràcter eminentment gradual. En aquest capítol també s'exposa explícitament l'objectiu general del llibre: «*L'objectiu fonamental d'aquest estudi és contribuir a un coneixement més acurat dels mecanismes de producció i dels processos fonològics en seqüències heterosil·làbiques del català, molt especialment pel que fa a aquells aspectes que no poden ésser identificats mitjançant l'audició o la introspecció articulatòria*» (p.19).

Les tècniques experimentals utilitzades en l'estudi presentat, l'electropalatografia i la magnetometria, s'exposen breument al capítol 2 dedicat a la *metodologia*, juntament amb el corpus utilitzat, els índex als quals han estat reduïts els gràfics de contacte linguopalatal i una explicació sobre com cal interpretar els gràfics dels apèndix.

Els *resultats* presentats al tercer capítol ens parlen del punt d'articulació de diverses consonants intervocàliques del català, en primer lloc, i del punt d'articulació i l'evolució temporal dels contactes en seqüències consonàntiques, en segon lloc. En aquest apartat hi ha afirmacions molt interessants amb les que estem plenament d'acord com, per exemple, el fet d'exposar clarament com algunes consonants alveolars poden assimilar-se a altres consonants alveolars; però discreparíem en alguns aspectes puntuals com, per exemple, que [t] intervocàlica sigui tractada exclusivament com a consonant dental ja que veient les dades electropalatogràfiques adjuntades és evident que tots tres parlants presenten força contactes en les files anomenades alveolars, especialment DR i JS. Semblaria més encertat tractar-la com a dentoalveolar d'acord amb el que fan altres autors. Pel que fa a les seqüències consonàntiques, també hagués estat interessant trobar casos de [s]+[t] ja que es tracta d'un grup controvertit i els autors rebutgen la dentalització de la fricativa («*La consonant fricativa alveolar no esdevé dental davant de consonant dental*», p.50) però el cas de grup consonàntic que tracten és [zð] en el qual l'aproximant moltes vegades és emesa interdental i, en tot cas, evidentment es tracta d'una articulació més relaxada que l'oclusiva sorda.

Finalment, el capítol 4 està dedicat a la *discussió* dels resultats obtinguts i a la relació entre aquests resultats i la teoria proposada al capítol inicial.

La col·lecció *Ariel Practicum* en què ha aparegut el llibre de D. Recasens i M.D. Pallarès estava inicialment pensada com a una eina de divulgació de diferents aspectes de la lingüística i, per tant, adreçada principalment a estudiants i a tots aquells interessats per aquestes qüestions però sense coneixements profunds de la matèria. En aquest sentit, el llibre objecte de reflexió és segurament massa dens per a aquest públic, sobre tot en el capítol de resultats. Per això tampoc hagués estat superflu adjuntar algun gràfic que il·lustrés les explicacions donades per exemple al final del capítol metodològic sobre, justament, com interpretar els gràfics.

Pel que fa a la bibliografia, apartat que tanca la primera part del llibre, donada la filosofia de la col·lecció en què s'ha publicat l'estudi, caldria haver distingit entre les referències del text, articles puntuals que poden ampliar els punts tractats i una bibliografia mínima bàsica. Una classificació d'aquest tipus a la bibliografia es troba a faltar perquè hauria orientat el lector-estudiant i hauria assolit un objectiu més didàctic.

Un mèrit important d'aquest llibre és justament el d'oferir gran quantitat de gràfics i de dades articulatòries per fonamentar les explicacions donades al cos del text.

Ben segur que consituiran una referència per a d'altres autors i d'altres treballs. Quant a la reflexió global de l'estudi, val a dir que qualsevol recerca ben feta que il·lumini el camí, no tan llarg, entre la fonètica i la fonologia amb dades explícites és important i ha de ser ben rebuda per la comunitat científica.

Ana Ma. Fernández Planas
EFE XI, 2001, pp.245-248